

Ole Strandgaard: *Museumsbogen. Praktisk museologi*. Højbjerg: Hikuin 2010. 448 s. ISBN 978 87 90814 58 8.

Vad betyder ett museum för människan? När plundrare bryter sig in i Kairos museum under revoltens mest kritiska dagar i slutet av januari 2011 sluter "de goda egyptierna" upp (den egyptiske riksantikvariens ord) och bildar skyddsvakt. Kulturarvsförstörelsen avbryts och det som kunde ha resulterat i betydligt värre stölder och skadegörelse hindras. Kärleken till museet som samhällets minnesgarant (minnesbank) kan visa sig på många sätt. En bygds omtanke om sitt lokalmuseum, en museitjänstemans ansträngning att dela med sig av sin yrkeslivserfarenhet. Vi är många som fortfarande tror på att museernas arbete är viktigt, rentav livsviktigt. I tider av ekonomiska åträmningar är det viktigt att hålla fanan högt och visa på vidden av museernas arbete.

Ole Strandgaard har med *Museumsbogen. Praktisk museologi* gjort en imponerande insats för att beskriva museernas uppdrag och arbetsmetoder under 1900-talets senare del. Han har som museitjänsteman i flera museer och verksamhetsledare för Museumshøjskolen i Danmark (sammanslagd under ca 40 år) skaffat sig en enastående god överblick över området. Boken ger många exempel från museipraktiken i större och mindre museer främst i Danmark, men även i Sverige, Norge, Finland, England, Tyskland, Holland och USA. Hans mål med den innehållsrika boken är att den ska användas av många som intresserar sig för museer, inte främst de professionella utan snarare allmänheten, museiamatörer och studenter. Och vilken museihandbok detta vore att sätta i händerna på ansvariga kulturpolitiker i museernas styrelser!

Strandgaard hoppas förmedla glädjen av att ha varit en del av museiutvecklingen under den expansiva perioden 1960-1980. Hans eget yrkesliv började under den period när museitjänstemannen skulle behärska alla områden, skulle utföra allt i museer, "skulle själv kunna det hele". Han refererar då och då till den fiktive museimannen Jensen på det lilla hanterbara Fjordköpings museum som bland de mångsidiga arbetsuppgifterna ges goda råd. Han minns t.ex. när föremålen på hyllorna i magasinen gav inspiration till utställningar. Nu måste man istället leta i ännu så länge ofta undermåliga databaser, vilket inte alls ger samma känsla. Men det höjer säkerheten och ökar tillgängligheten, i alla fall när systemen är fullt utbyggda. Det är inte utan att man känner sig aningen avundsjuk på den tiden när arbetet innefattade hela den museala processen.

"Museer er eventyr!" konstaterar författaren och boken är fylld av museihistoria samt erfarenheter i teori och praktik som han gärna delar med sig av. Här beskrivs allt ifrån hur man märker museiföremål, sätter ljus och skriver utställningstexter till resonemang om teoretiska metodindelningar för olika typer av utställningar (utställningsspråk). Boken tillägnas den gode vännen och kollegan under samma tid, den svenske museologen och museiförnyaren Per-Uno Ågren (1929-2008), som tillsammans med Ole Strandgaard och den norske museologen John-Aage Gjestrum (1953-2001) startade tidskriften *Nordisk Museologi* 1993, vars målsättning var att skapa ett nordiskt forum för artiklar om museers teori och praktik.

Museumsbogen är skriven på ett personligt övertygande erfarenhetsbaserat sätt, ett slags sammanfattning i 17 fullmatade kapitel av vad 40 års museiarbete givit. Författaren betonar i förordet att boken är ett bidrag till mu-

seologin, men att den behandlar *praktisk* museologi och inte akademisk vetenskapsteori. Förvisso finns många praktiska beskrivningar inom områden som t.ex. insamling, registrering, katalogisering, föremålshandling, säkerhet, utställningsproduktion, förmedling och kommunikation. Men här görs också ett antal viktiga teoretiska framställningar, i synnerhet beträffande museers roll och uppdrag i samhället samt museernas förmedling och utställningsarbete, som är värdefulla att ta del av för alla som arbetar i museer. Man inser värdet av empirin och den analys av metoder som använts i museerna de senaste decennierna. Av utrymmesskäl kan boken inte fördjupa sig ännu mer – det skulle behövas fler böcker till det – men sammantaget ges en tydlig anvisning om att museiarbete är mångsidigt och komplicerat. En hel vetenskap – såväl i praktiken som i teorin.

Med sin digra erfarenhet av arbete i museer och med utbildning av museianställda och sitt inläggande förhållningssätt ger Ole Strandgaard även incitament till museernas fortsatta utveckling. Boken pekar med rika exempel på vikten av att följa utvecklingen på andra håll i världen, inte bara samma lugnt i den egna dammen. Det är definitivt så att både museipersonal och styrelser har en hel del att hämta här. Men förstelsen för att museer kräver resurser för att utvecklas måste definitivt finnas även hos dem som håller i pengapåsen. I Sverige, Danmark och säkert i fler länder upplever museerna för närvarande en kris som inte beror på att museerna saknar innehåll med betydelse och kompetens, utan snarare en verklig garanti för sin drift och utveckling.

Museernas publika uppdrag att vara tillgängliga och fylla med upplevelser och kunskap kräver att de tilldelas betydande anslag.

Ole Strandgaard jämför museerna med film- och TV-produktioner, där långa eftertexter klagör vilka specialkompetenser och kreativa team som behövs för varje enskild produktion. Det finns emellertid alltför liten förståelse från politikerhåll för att det på motsvarande sätt krävs mer resurser för att gå iland med och producera högkvalitativa utställningsprojekt, där modern teknik givetvis är en viktig del. Alltmer av museitjänstemännens arbetstid går åt till att söka externa anslag och sponsring för utvecklingsprojekt. Marknadstänkandet som alltmer närmast sig museerna genom åren påverkar den demokratiska folkbildande ideologi som 1970-talets museimän (för det var oftast män) förespråkade. Museerna har svårt att hävda sig gentemot annan kulturverksamhet. Kravet på betalande besökare och sponsring leder till underhållande upplevelsebaserade produktioner, som naturligtvis måste vara värda sin inträdesbiljett. Samtidigt utesluts människor med liten betalningsförmåga. Marknaden stödjer inte direkt museet som utbildningsinstitution. Detta dilemma är en viktig kulturpolitisk fråga idag.

Bokens 17 kapitel är rikt illustrerade med författarens egna fotografier från museer i Norden och Europa. Här kan man lätt orientera sig och ta del av det som känns mest lockande och intressant för det område man arbetar inom. Och om Strandgaard själv tipsar utställningsmakaren om att serietidningarnas nedre högra hörn lockar läsaren att vända blad, så är hans eget val av helsidesbild på vänstersidan av varje nytt kapitel mycket inbjudande till vidare läsning. Här följer kortfattat vad kapitlen innehåller.

Kap 1: Vad är ett museum? Här finns definitioner och avgränsningar, det specifika med autenticitet, upprinnelser till museibegreppet och något om museibyggnaderna.

Kap 2: De tre museityperna. Enligt den danska museilagen finns kulturhistoriska, konst- och naturhistoriska museer, vilket kan uppfattas som att dessa har föga gemensamt. I själva verket arbetar allt fler museer tvärvetenskapligt, vilket är den enda möjligheten i framtiden. Peter Seeberg var tidigt ute (1993) när han föreslog och såg ett framtidens museum som "brett farnade mänsklighetens erfarenheter".

Kap 3: Kulturarven. Begreppet kulturarv är tämligen ungt och har blivit ett modeord, enligt författaren. Men det är ett problematiskt begrepp som inbegriper musealisering och hur museisamlingar skapas. Nationers kulturarvstivster är känslomässigt svåra att hantera och kan leda till allvarliga konflikter. Kulturarv kan vara materiellt eller immateriellt, nationellt och internationellt, samt av privat natur som med tiden blir intressant för samhället.

Kap 4: Varför har vi museer? Här redovisas några motiv för att grunda museer: en plats för de vetenskapliga samlingarna, det pedagogiska uppdraget som gör museet likställt med ett läromedel, det identitetsskapande uppdraget med exemplet Lifetimes i Croydon, det privata nöjessamlandet som blir till ett museum eller museer med ett klart politiskt budskap.

Kap 5: Museerna i samhället. Här beskrivs hur museet kan tjäna (och påverka) samhället, dess mångsidiga uppdrag som mötesplats, folkbildare, underhållare, del av offentlig planering, bevarandeproblematik samt ägarfrågor och kulturpolitik.

Kap 6: Insamlingen – och forskningen. Samlingarna är grunden i ett museum. Här diskuteras vikten av insamlingspolitik, forskning och samtidsdokumentation liksom metoder och principer för att skapa en samling som speglar samhällets vara (och i för-

längningen förändring). Författaren nämner den svenska Sandok-metoden som en "väckelserörelse" som uppstod på 1970-talet och i Sverige ledde till riksindelade ansvarsområden (pooler) för dokumentation. I Danmark däremot finns intressanta invändningar mot en sådan systematisk insamling.

Kap 7: Det antikvariska arbetet. Kulturmiljövården är en viktig del av de kulturhistoriska museernas uppdrag. Författaren redogör för flyttbart och fast kulturarv och de kulturbevarande förpliktelser som hör till det senare begreppet, som ofta blir illsatt i den moderna samhällsplaneringen. Den danska museilagen från 2001 handlar bl.a. om samarbetet mellan museer och planläggande myndigheter.

Kap 8: Registrering och sakstyrning. Museiarbete kräver ordning. Samlingsarbetet behöver systematisering, registrering och uppordning med olika metoder. Utvecklingen från protokoll (huvudläggare) och kartotek med inventarienummer, "sakstyrning med sagsnavne" (svenskans "sakord och specialbenämning") till det numera omfattande arbetet med inskrivning i databaser beskrivs i detalj.

Kap 9: En gång på museum alltid på museum. Samlingar kräver föremålsvård och rätt förvaring för evig tid. Här argumenteras för en genomtänkt bevarandemetodik genom att förstörelsen via "den mänskliga faktorn" vid all hantering minimeras; att man ser till klimat, luftfuktighet, ljus, rengöring, konservering, arkivredning, säkerhetsåtgärder mm.

Kap 10: Förmedlingen. Museet ska förmedla sitt vetande, det är en viktig del av uppdraget. Numera sker detta i dialog genom kommunikation på olika sätt med många olika målgrupper. Författaren redogör för konstruktivismen, den pedagogiska teori som hävdar att människor aktivt bygger upp sitt

kunnande, blir brukare. Och det förmedlande museet ska kunna möta upp, vara tillgängligt för att kunna brukas av så många som möjligt. Detta har under 2000-talet blivit lite av ett mantra i den svenska museilandskapet.

Kap 11: Museiutställningen. Detta är till synes författarens hjärtefråga. Hur gör då museerna för att förmedla sin kunskap? Utställningarna är museets signum och de kan göras på många sätt. Här finns 70 sidor med så många aspekter på att "lave utställningar" att det blivit inte mindre än tre underrubriker med samma namn. Här refereras till många olika exempel och diskuteras således formgivning, rumslighet, tillgänglighet, kronologi, rumsindelning, rekonstruktioner, modeller, fotoförstoringar, dockor, färg och ljussättning, ljud- och lukteffekter samt AV-teknik (inbegripet datorer och it-teknik).

Kap 12: Klassifikationer. Här ges en översiktlig genomgång av olika utställningstyper som diskuterats sedan 1980-talets början. I den svenska boken *Utställningspråk* av Göran Carlsson och Per-Uno Ågren (1982) presenterades fem typer: massutställning, etikettutställning, tema-utställning, berättande utställning och totalutställning. Ågren vidareutvecklade detta under en konferens på Museumshögskolan 1992 till den systematiska, den analytiska, den berättande, den kontextuella, den isolerande och den metarealistiska utställningen, samtidigt som han betonade att de flesta utställningar är kombinationer av flera typer.

Själv förtecknar Strandgaard utifrån alla dessa sina egna fem grundläggande typer: den tillfälliga utställningen, presentationsutställningen, den lexikala, den narrativa och den associativa utställningen och placerar därefter samtliga typer i en matris där axlarna består av lexikalitet och narrativitet. Den idealiska utställningen har där en god berättelse, mycket

information som totalutställning, men är kanske inte den mest spännande tankeväckande utställningen? Den reflexiva utställningen, ett begrepp som Line Hjorth myntade 2000 – och som står för att tingen iscensätts så att de väcker förundran och manar till eftertanke – är intressant för dagens museibesökare som inte vill bli skrivna på näsan hela tiden. Intressant här ta del av är amerikanen Jay Rounds beskrivningar av utställningar som "klock-typer". Han hävdar också att människor inte kommer enbart för att lära utan också för att finna mening med sitt liv.

Kap 13: Skriften på väggen. Här övertygas läsaren om vikten av att lägga ner mycket arbete på utställningstexter. Olika typer av texter presenteras där vikten av läsbarhet och läsrytm tydligt framgår.

Kap 14: "Museet på tryck – och allt det andra. Museipedagogernas arbetsfält är viktigt och här ges en historik sedan 1970-talet över utvecklingen i de danska museerna. Frågan är om inte detta borde ha hört samman med kapitlet om förmedlingen. Metoderna är många och i Sverige är numera drama, rollspel och berättande ofta i bruk. Här redogörs även för trycksaker, museipedagogik genom webb och andra moderna tekniker, kaféer och museibutiker samt vikten av marknadsföring.

Kap 15: Etik. Museet har ett etiskt ansvar med tillhörande förpliktelser. Allt passar definitivt inte att göra och ICOMs etiska regler gäller i de offentliga museerna. Den viktiga frågan om repatriering tas upp.

Kap 16: Museet som arbetsplats. Museets olika yrkesgrupper presenteras, deras olika arbetsuppgifter liksom rekrytering och museiutbildningar.

Kap 17: Museernas organisation. Här återkommer författaren till de olika typerna av museer men beskriver även korfattat friluftsmuseer

museer, ekomuseer samt skillnaden mellan statliga, kommunala och självägande museer. Kapitlet går igenom den danska museilagen och hur museerna styrs. Sist redovisas de danska museiföreningarnas uppgifter.

En diger litteraturlista finns givetvis med i slutet samt en notförteckning med kommentarer. Tyvärr saknas ett ordregister, något en lärobok/handbok kunde behöva.

Aktuella handböcker i museikunskap finns det inte många av idag. Delar av boken skulle gott kunna utgöra kurslitteratur i museologi-utbildningar i Norden och även som fortbildning för yrkesverksamma. I Sverige finns inte något liknande bokverk som så väl redogör för ett museums hela verksamhetsfält inklusive den viktiga frågan om varför vi har museer. Boken rekommenderas således varmt till erfaren som till oerfaren. Innehållet speglar naturligtvis mycket de danska museiförhållandena (särskilt rörande museilagen, registrering och databasarbete) men mängd och mycket är ändå gemensamt för museer i Norden. Det som saknas för svenska förhållanden är väl i så fall museiarbetet beträffande begrepp som varit i ropet under 2000-talet, som mångfald, delaktighet, jämställdhet, tillgänglighet. En svårighet (i alla fall i Sverige) är troligtvis ovanan och otaligheten hos alltför många människor att läsa danska.¹ Det man kan önska är ett förlag som översätter och anpassar "det hele" till svenska museiförhållanden. Till sist: läs boken, för museer är viktiga: "For museer er eventyr!"

grannlandet kallades till intervju. Den sökande var mycket kvalificerad för chefsjobbet, men eftersom museistyrelsens representanter inte kunde förstå aspirantens ivriga resonemang om "gjensid" blev det ingen anställning... Lite skamligt kan man tycka!

*Britta M. Lundgren, utställningschef,
1:e antikvarie*

*Adress: Västerbottens museum
Box 3183, SE-903 04 Umeå*

E-mail: britta.lundgren@vbm.se

NOTER:

1. Om svenska politikerns oförmåga att förstå andra nordiska språk kan berättas en händelse från 1990-talet. Ett museum i norra Sverige rekryterade en ny chef och en sökande som kom från